BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARIDA MATEMATIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNI SHAKLI, METODI VA VOSITALARI

Berdiyeva Zarifa Sobirovna
Sho‘rchi tumani 9-maktabning boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23066299

Annotatsiya: Mazkur tezisda bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida matematik kompetentlikni rivojlantirishning shakl, metod va vositalari yoritilgan. Bo‘lajak o‘qituvchilarning matematik bilim, ko‘nikma va malakalarini amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish, matematik masalalarni yechish, mantiqiy va tanqidiy fikrlash hamda o‘z bilimlarini pedagogik jarayonda samarali qo‘llash kompetentligini shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, matematik kompetentlikni rivojlantirishda amaliy mashg‘ulotlar, muammoli ta’lim, interfaol metodlar, mustaqil ta’lim, didaktik topshiriqlar va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Mazkur shakl, metod va vositalardan maqsadli foydalanish bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi va matematik savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: matematik kompetentlik, boshlang‘ich ta’lim, bo‘lajak o‘qituvchi, matematik savodxonlik, ta’lim metodlari, pedagogik texnologiyalar.

Bugungi kunda ta’lim tizimida yuz berayotgan yangilanishlar bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilaridan chuqur bilim, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va amaliy kompetensiyalarga ega bo‘lishni talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’limda matematika fanini samarali o‘qitish o‘quvchilarning mantiqiy, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarning matematik bilimlarini mustahkamlash bilan bir qatorda, ularni amaliy vaziyatlarda qo‘llay olish, matematik masalalarni tahlil qilish va yechish hamda o‘quvchilarga tushunarli tarzda yetkazish ko‘nikmalarini shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Matematik kompetentlik bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, u matematik bilim va ko‘nikmalarni pedagogik faoliyatda samarali qo‘llash imkonini beradi. Mazkur kompetentlikni rivojlantirishda ta’limning an’anaviy shakllari bilan bir qatorda, interfaol va muammoli ta’lim metodlari, amaliy mashg‘ulotlar, mustaqil topshiriqlar, didaktik vositalar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida matematik kompetentlikni rivojlantirishning samarali shakl, metod va vositalarini aniqlash hamda ularni ta’lim jarayoniga tatbiq etish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur tezisda ushbu masalaning nazariy va amaliy jihatlari yoritilib, matematik kompetentlikni rivojlantirishning samarali usullari tahlil qilinadi.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida matematik kompetentlikni rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Matematik kompetentlik faqat matematik bilimlarni egallash bilan cheklanmay, balki o‘zlashtirilgan bilimlarni turli amaliy va pedagogik vaziyatlarda qo‘llay olish, matematik tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni anglash, mantiqiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini ham o‘z ichiga oladi. Shu bois bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida matematik kompetentlikni tizimli ravishda shakllantirish zarur. Matematik kompetentlikni rivojlantirishda ta’limning turli shakllaridan samarali foydalanish mumkin. Jumladan, ma’ruza, amaliy va seminar mashg‘ulotlari, mustaqil ta’lim, guruhli va juftlikdagi ishlar, individual topshiriqlar hamda muammoli vaziyatlarga asoslangan mashg‘ulotlar shular

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

jumlasidandir. Ayniqsa, amaliy mashg‘ulotlarda matematik bilimlarni real hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash talabalarning fanga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va o‘zlashtirilgan bilimlardan amaliy foydalanish ko‘nikmasini shakllantiradi.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining matematik kompetentligini rivojlantirishda interfaol metodlar alohida ahamiyatga ega. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “BBB”, “Venn diagrammasi”, “Muammoli vaziyat”, “Keys-stadi” kabi metodlar talabalarning mustaqil va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, muammoli ta’lim metodidan foydalanish jarayonida talabaga tayyor yechimni berish o‘rniga, muammoni mustaqil tahlil qilish, turli yechimlarni izlash va eng maqbul variantni asoslash imkoniyati yaratiladi. Bu esa matematik bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Matematik kompetentlikni rivojlantirishda amaliy va ijodiy topshiriqlar ham muhim vosita hisoblanadi. Talabalarga nostandart masalalarni yechish, matematik vaziyatlarni tahlil qilish, masala tuzish, bir masalani turli usullarda yechish, yechimni asoslash va boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga mos matematik topshiriqlar ishlab chiqish kabi vazifalarni berish samarali natija beradi. Bunday topshiriqlar nafaqat matematik bilimlarni, balki kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun zarur bo‘lgan pedagogik ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi.

Bundan tashqari, didaktik vositalar — matematik modellar, jadvallar, sxemalar, tarqatma materiallar, didaktik o‘yinlar va ko‘rgazmali qurollar ham matematik kompetentlikni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Mazkur vositalar yordamida murakkab matematik tushunchalarni sodda va tushunarli shaklda o‘zlashtirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash imkoniyati yuzaga keladi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning matematik kompetentligini rivojlantirish jarayoni izchil va bosqichma-bosqich tashkil etilishi lozim. Dastlab talabalarning mavjud matematik bilim va ko‘nikmalari aniqlanib, keyinchalik amaliy, muammoli va ijodiy topshiriqlar orqali ularning kompetentligi rivojlantiriladi. Yakuniy bosqichda esa egallangan bilimlarni pedagogik faoliyatda qo‘llash qobiliyati baholanadi. Bunday yondashuv bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining nafaqat matematik savodxonligini, balki kasbiy kompetentligini ham oshirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, matematik kompetentlikni rivojlantirishda ta’lim shakllari, interfaol metodlar va zamonaviy didaktik vositalarning o‘zaro uyg‘unligi muhim ahamiyatga ega. Ularni maqsadli va tizimli qo‘llash bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining matematik bilimlarini mustahkamlash, mantiqiy fikrlashini rivojlantirish va kelajakdagi pedagogik faoliyatga samarali tayyorlash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida matematik kompetentlikni rivojlantirishda amaliy mashg‘ulotlar, interfaol metodlar, muammoli ta’lim va zamonaviy didaktik vositalardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ushbu shakl, metod va vositalarni tizimli qo‘llash talabalarning matematik bilimlarini mustahkamlash, mantiqiy fikrlash va matematik bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va matematik kompetentligi yanada oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida: PF-158-son Farmon. — Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637-son. — Toshkent, 2020.
3. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science and Financial Literacy. — Paris: OECD Publishing, 2023.
4. OECD. PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education. — Paris: OECD Publishing, 2023.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education — A Tool on Whose Terms? — Paris: UNESCO, 2023.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.